

FRANCUSKI JEZIK U HRVATSKOJ

Biljana Stojaković

Tehničko veleučilište, Zagreb

Francuski jezik je veliki svjetski jezik. Smatra se globalnim jezikom. U hrvatskom društvu prisutan je oduvijek. Na žalost, posljednjih desetljeća opada interes za učenje francuskoga jezika u hrvatskim školama. Posljedica je to različitih čimbenika političke, društvene i povijesno-psihološke naravi.

Ključne riječi: francuski jezik, globalni jezik, hrvatski jezik

1. UVOD

Hrvatska kultura oduvijek je imala dodire s drugim europskim kulturama. Ti su dodiri ostvarivani na različite načine, posredno ili neposredno. Mnogi su osvajači dolazili, nametali svoj jezik, potom su odlazili, ali su tragovi utjecaja njihovih tzv. dominantnih kultura itekako prisutni u hrvatskom društvu i kulturi, sve do današnjih dana. Vjerojatno je najuočljiviji i najdugotrajniji utjecaj ostvaren na jezičnoj razini. Tako je i francuski jezik, jedno vrijeme kao dominantan jezik u Hrvatskoj, značajno utjecao na hrvatski jezik i ostavio je brojne tragove. Najuočljiviji su oni na leksičkoj razini. To su brojne francuske posuđenice, tzv. *galicizmi* u hrvatskome. Osim toga, francuski jezik, kao jezik velike kulture i tradicije, utjecao je i na postojanje tzv. *središnjeg europskog rezervoara*. Taj je pojam u teoriju jezika u kontaktu uveo Filipović (Filipović, 1990). „Rezervoar” sadrži riječi raznih europskih jezika, uključujući i francuski. Naime, to su riječi što označuju pojmove ili stvari koje je civilizacija neke zemlje pridonijela ukupnoj europskoj civilizaciji. Kako su pojedine zemlje preuzimale te pojmove i stvari, tako su i jezici tih zemalja preuzimali njihove nazive iz zajedničkog rezervoara.

2. POVIJEST KONTAKATA IZMEĐU HRVATSKOGA I FRANCUSKOGA JEZIKA

2.1. Srednji vijek

Franolić (Franolić, 1976) tvrdi da su prvi kontakti između Francuske i Hrvatske bili vojne i religijske naravi, a ostvarili su se već u karolinško doba. Tijekom trinaestog i četrnaestog stoljeća u Hrvatsku su stigli prvi benediktinci i cisterciti iz Francuske. Dinastija Anžuvina vladala je Hrvatskom tijekom četrnaestoga stoljeća. U to je vrijeme Hrvatska

bila izložena izravnom utjecaju francusko-provansalske civilizacije. S juga Francuske stizala su u Hrvatsku brojna književna djela, liturgijske i poučne knjige, kao i djela iz područja medicine. U to doba, kaže Franolić, u Zagrebu su živjele četiri lingvističke i etničke grupe. Pripadnici jedne od njih govorili su neku vrstu jezika - hibrida, tzv. „*lingua francogallica*” ili „*gallica*” (Franolić, 1976:VIII). Jezični kontakti ostvarivani su usporedno s ekonomskim, društvenim i političkim kontaktima. Tako su širenje francuske kulture ubrzali trgovinski i kulturni kontakti hrvatske Dalmacije s Venecijom i Italijom. U to je doba Italija, naime, bila pod snažnim utjecajem francuske kulture pa su čak i talijanski pisci pisali na francuskom jeziku. Tako je talijanski jezik bio posrednik u hrvatskome posuđivanju francuskih riječi.¹

Tijekom četrnaestog, petnaestog i šesnaestog stoljeća neki hrvatski studenti završili su studij na uglednom pariškom sveučilištu i postali poznati humanisti, znanstvenici, povjesničari ili filozofi. Istodobno su po Dalmaciji radili brojni francuski arhitekti, kipari i drvodjelje. Donijevši sa sobom gotički utjecaj i utjecaj francuske renesanse, donijeli su i tehničko nazivlje iz svojih struka. Te termine preuzeli su njihovi hrvatski učenici.

2.2. *Sedamnaesto, osamnaesto i devetnaesto stoljeće*

Intenzivni vojni kontakti s Francuskom uspostavili su se u sedamnaestom stoljeću. Tada su, naime, brojni hrvatski plaćenici služili u francuskoj vojsci Luja XIII. i Luja XIV. Tijekom svoga boravka u francuskoj vojsci bili su izravno izloženi utjecaju francuskoga jezika, kulture i običaja.

U sedamnaestom i osamnaestom stoljeću ustrojena je u Hrvatskoj Vojna krajina kao štít protiv Turaka. To je bila vrsta vojnog *kordona*.² Naredbe vojnicima davane su na njemačkome jeziku čija je vojna terminologija sadržavala brojne francuske riječi. Franolić kaže da iz tog razdoblja datiraju posuđenice: *regiment(a)*, *kompanija (kumpanija)*, *general*, *brigader*, *kapitan*, *kavalir*, itd.

Prve masonske lože u Hrvatskoj bile su centri širenja francuske kulture. Njih su osnovali hrvatski oficiri koji su sudjelovali u Sedmogodišnjem ratu. Neke su lože nosile francuska imena, a članovi su komunicirali na francuskom jeziku. Osim časnika, ostali članovi bili su aristokrati i pripadnici visokog svećenstva. Ideje francuskih enciklopedista naišle su na toplu dobrodošlicu u tim krugovima.

Književne i kulturne veze s Francuskom u osamnaestom stoljeću svode se uglavnom na prevođenje djela francuskih pisaca. Molière je pisac čija su djela najviše prevedena i oponašana u Hrvatskoj. Dubrovnik je bio centar kazališnoga života. Deanović (Franolić, 1976) navodi da su u Dubrovniku čak 24 Molièrove komedije prevedene, i to izravno s francuskog jezika, bez talijanskog posredovanja. Ti prijevodi sadrže znatan broj francuskih posuđenica.

Početkom devetnaestog stoljeća Napoleonova vojska osvojila je Hrvatsku i organizirane su Ilirske provincije. Francuski jezik nameće se kao dominantan, a narod i dalje govori hrvatski. U takvoj situaciji hrvatski jezik intenzivno posuđuje iz francuskoga. Franolić navodi neke posuđenice iz toga doba: *intendant*, *komesar*, *žandar*; kalkovi: *mirovni sudac*, prema „*juge de paix*”, *prizivno sudište*, prema „*tribunal d'appel*”, itd.

I nakon povlačenja Francuza s hrvatskoga teritorija francuski jezik i dalje ostaje nazočan u školama i u kazališnom životu. Prevode se djela gotovo svih značajnijih francuskih pisaca. Vrhunac interesa za francusku književnost dogodio se ipak krajem devetnaestoga stoljeća, u književnom pokretu zvanom „Moderna”.

2.3. Dvadeseto stoljeće

Prestiž francuske književnosti objašnjava brojne književne i kulturne posuđenice. Tako se kod Šenoae, Matoša i Krleže nalazi najveći broj posuđenica iz francuskoga jezika. I hrvatski leksikografi dali su svoj udio u bilježenju posuđenica u hrvatskom jeziku. B. Šulek je još 1875. godine objavio rječnik znanstvenoga nazivlja u kojemu se daje francuski i engleski prijevod nekih riječi. V. Šeringer je 1906. objavio rječnik stranih riječi gdje je zabilježio 784 posuđenice iz francuskoga jezika. Ne smijemo nikako zanemariti brojna izdanja rječnika stranih riječi B. Klaića, koja su se pojavila kao najcjelovitije djelo te vrste nakon Drugoga svjetskog rata.

U prvim desetljećima socijalističke Jugoslavije ostvarila se zavidna kulturna suradnja između Francuske i bivše Jugoslavije. Prevođena su i objavljivana brojna djela francuskih pisaca, bilo je mnogo turneja francuskih kazališnih grupa, otvarane su izložbe, posjećivani su kongresi, prikazivani su francuski filmovi. Francuska šansona imala je veliki odjek u glazbenim krugovima urbanih centara. Ostvareni su i mnogi kontakti između naših i francuskih znanstvenika, naročito u području kemije, geologije i medicine. Francuski jezik učio se u školama, posredstvom radijskih i televizijskih emisija emitiranih iz Francuske. Ne treba zaboraviti ni pojavu masovnoga dolaska francuskih turista na obalu Jadranskoga mora.

Moda u ponašanju i moda u oblačenju područja su u kojima je bilo intenzivnog posuđivanja iz stranih jezika. Francuski jezik zasigurno je jezik mode koji je dao termine iz tog područja gotovo svim jezicima svijeta.

Sve te pojave izazvale su neizbježnu kulturnu i jezičnu interakciju koja se očitovala ulaskom velikoga broja francuskih posuđenica u leksik hrvatskoga jezika.³

3. MATOŠ I KRLEŽA – LJUBITELJI FRANCUSKOGA JEZIKA

Već smo spomenuli da su neki naši književnici „šakom i kapom” posuđivali riječi iz stranih jezika. Antun Gustav Matoš i Miroslav Krleža zorni su primjeri takvoga načina stvaranja svoga književnog izričaja.

A.G. Matoš je bio veliki zaljubljenik u francusku kulturu i vrstan poznavatelj francuskoga društva i povijesti. Živeći u Francuskoj osjetio je „izbliza” grandioznost tamošnje kulturne tradicije i profinjenost, civiliziranost te demokratičnost francuskoga društva. „*Vive la France!*” (Matoš, 1988), kaže on, misleći na sve aspekte života u toj zemlji. Francuski jezik smatrao je besprijekornim. Bio je zagovornik učenja francuskoga jezika u hrvatskim školama

jer je smatrao da je to jedini način da se hrvatski jezik, „jedan od najljepših u Europi”, očuva od najezde „teutonstva, mađarstva i talijanštine” (Matoš, 1988). Matoš je bio pripadnik Hrvatske moderne, književnoga pokreta koji se javlja u ozračju idealizma, a usredotočuje se na ljepotu, moral i ljubav. Tražeći dakle ljepotu, Matoš je neumorno posezao za francuskom riječju, tom niti koja ga je vezala uz „zemlju u kojoj ljepota nije sluškinja, nego je vladarica u umjetnosti”... (Matoš, 1988).

I dok je Matoš bio opčinjen francuskom poviješću, kulturnom i političkom tradicijom, M. Krleža je sasvim objektivno i kritički razmišljao o različitim aspektima francuskoga društva. Dok je za Matoša npr. Napoleon bio „otac ilirizma”, tj. jugoslovenske misli, za Krležu je on „obični opsjenar koji je vlast oteo glasnim frazama” (Krleža, 1975). Međutim, Krleža je bio obožavatelj francuskoga jezika. I ne samo francuskog. Njegov književni izričaj bremenit je stranim riječima. Tako B. Klaić (Klaić, 1972) u prikazu prvoga poglavlja Krležina romana „Zastave” kaže da on „operira njemačkim, francuskim, talijanskim, engleskim, mađarskim, latinskim i grčkim jezikom pored mnogobrojnih realija sa svih područja ljudske djelatnosti...” (Klaić, 1972: 261).

4. FRANCUSKI JEZIK DANAS U HRVATSKOME ŠKOLSTVU

Podatci Državnoga zavoda za statistiku pokazuju osjetan pad broja polaznika nastave francuskog jezika u osnovnim i srednjim školama u Hrvatskoj u posljednja dva desetljeća. Brojni su uzroci ovakvom stanju.

Školska godina	Broj učenika osnovnih škola	Broj učenika srednjih škola	UKUPNO
1980./1981.	13271 (II., III., IV., V., VI., VII. i VIII. r.)	14685 (I., II., III., IV. r.)	27956
1992./1993.	9129 (I., II., III., IV., V., VI., VII. i VIII. r.)	12223 (I., II., III., IV. r.)	21352
2000./2001.	2916 (I., II., III., IV., V., VI., VII. i VIII. r.)	6717 (I., II., III., IV. r.)	9633

Podatci pokazuju ukupan broj učenika osnovnih i srednjih škola (redovno i specijalno obrazovanje), obuhvaćenih nastavom francuskoga jezika, bilo kao prvoga, drugoga ili trećega stranoga jezika.

• Politički uzroci

Nacionalna politika školstva usmjerava se sve više prema engleskom i njemačkom, dok se francuski jezik sustavno zapostavlja.

• Društveni uzroci

Velika je uloga medija u širenju utjecaja stranih kultura i jezika. Već smo desetljećima izloženi pravoj imperijalističkoj pošasti – agresiji američke kulture i američkog engleskog jezika. Taj proces je naročito prisutan u medijima, kroz TV sadržaje, glazbu itd. Međutim, posljednjih godina izloženi smo i medijskoj poplavi španjolskih *sapunica* i španjolske glazbe te različitim medijskim sadržajima japanskog porijekla, prvenstveno crtanim filmovima koji se katkad ne sinkroniziraju te stripovima s japanskim junacima. Hoće li posljedica toga biti porast interesa za učenje egzotičnih jezika, dok će se francuski jezik sve više istiskivati iz školskih programa?

• Povijesno-psihološki uzroci

Istočni stanovnici bivše Jugoslavije, poglavito Srbi, zbog tradicionalno čvrstih političkih veza i savezničkih odnosa s Francuskom, smatraju se „privrženijima” francuskome jeziku nego zapadni stanovnici bivše Jugoslavije, naročito Hrvati, koji se tradicionalno, a i povijesno više vezuju uz njemački jezik. Svijest o tome, kao i bolna iskustva iz Domovinskog rata, gdje su Srbi bili agresori, čine u dijelu hrvatskog mentaliteta otpor prema francuskome jeziku još većim.

5. POLOŽAJ FRANCUSKOGA JEZIKA DANAS U SVIJETU

Francuski jezik je veliki svjetski jezik. Tomu u prilog govore sljedeće činjenice⁴:

- osim engleskoga, francuski jezik je jedini globalni jezik: govori se na 5 kontinenata,
- francuski jezik službeni je jezik u 29 država svijeta, a inače se govori u više od 50 zemalja svijeta,
- francuski zauzima drugo mjesto u poretku najčešće učenih stranih jezika, odmah iza engleskoga jezika,
- francuski jezik, zajedno s engleskim, službeni je jezik sporazumijevanja u sljedećim institucijama: UN, UNESCO, NATO, OECD, Međunarodni olimpijski komitet, Vijeće Europe, Europska unija, Međunarodni crveni križ, itd.,

- francuski jezik je dominantan jezik sporazumijevanja u sljedećim institucijama: Europski sud pravde, Europski prvostupanjski tribunal (*The European Tribunal of First Instance*), itd.

R. Shyrock⁴ navodi primjer praktične važnosti poznavanja francuskoga jezika: Američko ministarstvo vanjskih poslova (*US State Department*) objavilo je ovakav podatak: raspisan je natječaj za 393 radna mjesta u međunarodnim institucijama; za čak 185 radnih mjesta isključivo se zahtijevalo ili je bilo poželjno znanje francuskoga jezika.

ZAKLJUČAK

Francuski jezik, svjetski jezik *par excellence*, jezik velike kulture i tradicije, ostavio je kroz povijest veliki trag u hrvatskome jeziku. Danas se međutim on nepravedno zapostavlja i zanemaruje. Sustavnom brigom o potpunijem obrazovanju naših mladih, odgovorni u našem društvu trebali bi više koristiti resurse toga velikog svjetskog jezika. Nekad jezik svjetske diplomacije, danas jezik kojim se služe milijuni ljudi širom svijeta, zaslužuje bolje mjesto i u obrazovnom sustavu i u hrvatskome društvu. Osim toga, Francuska je velika i bogata zemlja⁵ te važan ekonomski i politički čimbenik u Europskoj uniji kojoj težimo.

LITERATURA

- Franolić, B. (1976). *Les mots d'emprunt français en Croatie*. Paris: Nouvelles éditions Latines
- Klaić, B. (1972). *Leksičke bilješke uz jedan Krležin tekst*, Između jezikoslovlja i nauke o književnosti. Zagreb: Matica Hrvatska
- Matoš, A.G. (1988). *Misli i pogledi*. Zagreb: Globus
- Krleža, M. (1975). *Panorama pogleda i pojmova*. Sarajevo
- Shyrock, Richard. (1997-2003) *French The Most Practical Foreign Language*, URL: <http://www.majbill.vt.edu/fil/french/whyfrench.html>, 18.05.2003.
- *Podatci Državnog zavoda za statistiku: Statistički bilten broj 1354; Dokumentacija 945 (ISSN 1330-352X), 1995. god.; Statistička izvješća 1170 (ISSN 1331-8551) i 1171 (ISSN 1332-1862), 2002. god.

FOOTNOTES

¹ Franolić navodi riječ *rumanac* (roman) iz tog doba.

² Otuda naziv Kordun, njem. *Kordon*, fr. *cordon*

³ I francuski jezik posudio je neke hrvatske kulturološke termine, npr. *hajduk*, *uskok* itd.

⁴ Shyrock, Richard. (1997-2003) *French The Most Practical Foreign Language*,
URL: <http://www.majbill.vt.edu/fl/french/whyfrench.html>, 18.15.2003.

⁵ Pokazatelji: 4. ekonomija u svijetu, 4. zemlja-izvoznica svijeta, 3. vojna sila svijeta, 4. destinacija za svjetska ulaganja, vodeći proizvođač luksuzne robe u svijetu, najposjećenija turistička zemlja svijeta, bolje rangirana prema Human Development Indexu UN-a (1997-99.) nego SAD, više pomaže zemljama u razvoju nego SAD, 3. zemlja - izvoznica automobila u svijetu, itd., prema Shyrock, Richard (1997-2003) *French The Most Practical Foreign Language*, URL: <http://www.majbill.vt.edu/fl/french/whyfrench.html>, 18.05.2003.

FRENCH IN CROATIA

Summary

French is a great world language. It is considered to be a global language. It has been present in the Croatian society for centuries. Unfortunately, in the last few decades, Croatian schools have witnessed a considerable decrease of interest for French. It is a consequence of numerous political, social, historical and psychological factors.

Key words: French, global, Croatian

LA LANGUE FRANÇAISE EN CROATIE

Sommaire

La langue française est une grande langue. Elle est considérée comme une langue globale. La langue française est présente dans la société croate depuis toujours. Malheureusement, on registre un déclin d'intérêt pour cette langue dans les écoles croates. C'est la conséquence des facteurs différents d'origine politique, sociologique, historique et psychologique.

Mots clés: la langue française, globale, la langue croate

